

स्त्रियांच्या उन्नतीविषयी पेरियार रामस्वामींचे विचार

डॉ. सतीश कामत

कला आणि वाणिज्य महाविद्यालय
फोंडाघाट (सिंधुदुर्ग)

भारतीय स्त्रियांची अवनती कशामुळे झाली याची स्पष्ट जाणीव पेरियार रामास्वामींना होती. इथल्या धर्मव्यवस्थेने आणि पुरुषप्रधान संस्कृतीने तिचे माणूसपण नाकारले होते. स्त्री कोणत्याही जातीधर्माची असो, तिच्याकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन दुय्यम दर्जाचा होता. दलित-अस्पृश्य स्त्रियांना तर याची झळ अधिक बसत होती. स्त्रीत्व आणि दलितत्व अशा दुहेरी कचाट्यात दलित स्त्रिया सापडलेल्या होत्या. या सर्वच स्त्रियांची या जाचातून सुटका करायची असेल तर सर्वप्रथम माणूस म्हणून तिच्याकडे पाहिले पाहिजे. स्त्रियांनीसुद्धा गुलामीचे पाश तोडून पुरुषी व्यवस्थेविरुद्ध लढले पाहिजे. दास्य आणि दुय्यमत्व दूर लोटून सबळ झाले पाहिजे, असे स्पष्ट मत पेरियार रामास्वामी यांचे होते. रामास्वामींनी त्याची सुरुवात आपल्या घरापासून केली. पत्नी नागम्मई व बहीण बालाम्बल यांना त्यांनी राजकीय प्रवाहात आणले. व्यसनविरोधी आंदोलनात या दोघी अग्रस्थानी होत्या.

रामास्वामी म्हणतात की, प्रत्येक स्त्रीने अर्थार्जनासाठी एखादा व्यवसाय स्वीकारला पाहिजे. स्त्री स्वतः कमावती झाली तर पुरुष तिला गुलामीत लोटू शकत नाही. पुरुष स्त्रीला आपली संपत्ती मानतो. तिला वस्तुवत वागणूक देतो. तिच्या मनाचा विचार या पुरुषप्रधान संस्कृतीने कधी केलाच नाही.

ज्ञानार्जनाचे सर्व अधिकार काढून घेऊन तिला अज्ञानाच्या काळोखात लोटले. कायमचे दास्य बनवले. धर्माने हे जाणीवपूर्वक रचलेले षडयंत्र आहे. ते षडयंत्र हाणून पाडले तरच स्त्रियांना चांगले दिवस येतील, असे पेरियार रामास्वामी यांचे मत होते.

पुरुषांसाठी स्त्री म्हणजे केवळ एकच स्वयंपाकीण, एक दासी आणि वंशाचा विस्तार करणारी एक मादी होय. कःपदार्थ ठरवल्या गेलेल्या स्त्रीचा वापर पुरुषांनी फक्त भोगासाठी केला. पुरुष म्हणजे सामर्थ्याचे प्रतीक आणि स्त्री म्हणजे दासी. असेच इथल्या पुरुषप्रधान संस्कृतीने स्त्रीच्या मनावर बिंबवले होते. गुलामगिरीची परंपरा खरी मानून आणि श्रद्धेने तिचा स्वीकार करून भारतीय स्त्री आजवर जगात आली आहे. लग्न जुळवतानाही तिला विचारात घेतले जात नव्हते. स्त्री-पुरुष एकमेकास सर्वतोपरी अनुरूप आहेत का? हे पाहण्यापेक्षा निवडलेली स्त्री आज्ञाधारकपणे वागेल का? ते पाहिले जात होते. लग्नाच्या वेळी नववधूच्या गळ्यात बांधले जाणारे मंगळसूत्र पेरियार रामास्वामींना गुलामीचा फास वाटतो. स्वतः पेरियार यांनी आपल्या पत्नीला गळ्यातील मंगळसूत्र उतरवण्यास सांगितले होते. पेरियार रामास्वामींनी १९२९ मध्ये स्वाभिमानी विवाहाची (सेल्फ रिस्पेक्ट मॅरेज) जी संकल्पना मांडली ती या विचाराला पुढे नेणारी होती. या प्रकारच्या विवाहकार्यात जात, धर्म,

वर्ग यांना कोणतेही स्थान नाही. लग्न लावण्यासाठी ब्राह्मण पुरोहिताची आवश्यकता नाही. केवळ विवाह करू इच्छिणाऱ्यांची सहमती गरजेचे आहे. लग्नाच्या गाठी स्वर्गात मारल्या जातात, यावर रामास्वामींची अजिबात श्रद्धा नाही. त्यांनी विवाहसंस्थेला सुरुंग लावला. स्वाभिमानी विवाहाला त्यांनी करार संबोधले आहे. एका जोडीदाराला जरी वाटले तरी त्याला हा करार मोडता येतो. एकमेकांपासून अलग होता येते. पेरियार रामास्वामी यांनी तामिळनाडूत असे अनेक विवाह घडवून आणले. आजही तेथे स्वाभिमानी विवाह लावले जातात. ही पेरियार यांच्या विचारांची ताकद मानता येते. याशिवाय स्वाभिमान संमेलन, युवा संमेलनात त्यांनी लैंगिक मुद्द्यावर आपले विचार मांडले आहेत. स्वाभिमानी संमेलनात स्त्रिया महत्त्वपूर्ण भूमिका पार पाडत असत. संमेलनाची अध्यक्षता, प्रस्ताव मांडणे इत्यादी भूमिका स्त्रियांकडून वठवल्या जात असत. उच्चवर्णीय ब्राह्मण आणि पुरुषप्रधान व्यवस्थेकडून स्त्रियांचे होणारे शोषण याविरुद्ध आवाज उठवला जाई. पेरियार यांच्यामुळे स्त्रियांना नवी दिशा मिळाली. म्हणून १९३८ साली 'तामिळनाडू विमेन्स कॉन्फरन्स' मध्ये सर्व महिलांनीच त्यांना 'पेरियार' (महापुरुष) या उपाधीने सर्वप्रथम गौरवले आहे.

अलीकडच्या सुशिक्षित मध्यमवर्गीय स्त्रिया नोकरी करणाऱ्या, पुढारलेल्या आणि सुखी वाटल्या तरी परंपरागत जगण्याचा त्याग त्यांनी केलेला नाही. अगदी अशिक्षित आणि खेडवळ स्त्रियांपेक्षा अधिक मागासलेपण त्यांच्या विचार व्यवहारात आढळते. अशा स्त्रियांच्या पोटी जन्मलेल्या मुलांमध्ये आत्मसन्मानाची भावना कशी निर्माण होणार? आडातच पाणी नाही तर मग पोहऱ्यात कुठून येणार. म्हणून सर्वात प्रथम स्त्रियांनी स्वतःला दासी मानण्याची प्रवृत्ती बदलली पाहिजे. म्हणून ते

स्त्रियांना साहसी आणि सामर्थ्यवान बनण्याचे आवाहन करतात. स्त्रियांनी स्वतःच्या आचार विचारात बदल केला तर पुरुषांनाही बदलावे लागेल. स्त्रियांनी स्वतःला इतके मजबूत करायला हवे की, आमक्या तमक्याची पत्नी म्हणून तिच्याकडे न पाहता, अमुक - अमुक स्त्रीचा पती, अशी तिची स्वतंत्र ओळख निर्माण झाली पाहिजे. आजच्या स्त्रियांनी स्वतःला असे अंतर्बाह्य बदलून स्त्री जन्माच्या सुखद कहाणीला सुरुवात केली पाहिजे, असे पेरियार यांना वाटते.

नवऱ्याचे प्रेम दाग-दागिने आणि भरजरी पोशाख यांच्या मोहात अडकलेल्या स्त्रिया जीवनभर गुलामीचे जीवन जगतात. त्यांना स्वतःच्या गुलामीची जाणीवही होत नाही. उलट फुकाच्या समाधानी वृत्तीने प्राप्त त्या जीवन जगत राहतात. आजूबाजूच्या स्त्रीवर्गाची दुःखे त्यांना अस्वस्थ करत नाहीत. ही परिस्थिती बदलण्याचा त्या प्रयत्नही करत नाहीत. आधुनिक कपडे आणि आभूषणे परिधान करणे म्हणजे आधुनिक होणे, असे त्यांना वाटते. पेरियार रामास्वामी यांनी याविषयी खेद व्यक्त केला आहे. त्यांच्या मते स्त्रियांनी पुरुषांना समान पातळीवर व्यवहार करण्यास भाग पाडणे म्हणजे आधुनिक होणे होय.

हिंदू धर्मात ज्ञान आणि संपत्तीच्या देवतांची पूजा केली जाते. मात्र हिंदू स्त्रियांना शिक्षण आणि मालमतेच्या हक्कापासून वंचित ठेवले गेले आहे. पावित्र्य जपले पाहिजे असे सांगणारी भारतीय संस्कृती पुरुषांच्या पावित्र्याविषयी मात्र बोलत नाही. जर धर्मग्रंथ आणि पुराणातील विधिनिषेध समाजात शिस्त कायम करण्यासाठी तयार केले गेले असतील तर ते नियम स्त्रियांबरोबर पुरुषांनाही लागू असले पाहिजेत. पण तसे होताना दिसत नाही. म्हणून अशा पावित्र्याच्या भंपक कल्पनांचे मुळातून उच्चाटन केले

पाहिजे, असे पेरियार यांनी नमूद केले आहे. पुरुषाला आपला लैंगिक जोडीदार निवडण्याचे स्वातंत्र्य आहे. एकापेक्षा अधिक छस्त्रियांशी लैंगिक संबंध ठेवण्याची मुभाही आहे. स्त्रियांना मात्र हे स्वातंत्र्य पुरुषप्रधान संस्कृतीने नाकारले आहे. एखाद्या पुरुषाला स्त्रीवर हक्क सांगण्याचा अधिकार असेल तर स्त्रीलाही त्या पुरुषावर दावा करता आला पाहिजे. असा पेरियार रामास्वामी यांनी पुरुषी वर्चस्वाचा अतिशय कडक शब्दात समाचार घेतला आहे. महिलांचे आरोग्य आणि कौटुंबिक मालमतेचे रक्षण करण्यासाठी गर्भनिरोधक साधनांचा वापर करावा असे म्हटले जात असले तरी आम्ही मात्र स्त्रियांच्या मुक्तीसाठी त्या साधनांचा पुरस्कार करतो, असे विद्रोही विचार पेरियार रामास्वामींनी व्यक्त करून स्त्रियांच्या पूर्ण स्वातंत्र्याचा विचार मांडला आहे.

महिला सबलीकरणाचे पुरुषांनी चालवलेले तथाकथित प्रयत्न हास्यास्पद आहेत. स्त्रियांना पुरुषी जाचातून मुक्त करण्याची तळमळ त्यातून दिसून येत नाही. पुरुष स्त्रियांचा आदर, सन्मान करतात असा देखावा निर्माण करण्याचा प्रयत्न होतो आहे. पण हे ढोंग स्त्रियांनी वेळीच ओळखले पाहिजे. लांडग्याने कोकरची, मांजराणे उंदराची आणि भांडवलदाराने श्रमिकांची सुटका केल्याचे दिसून येत नाही. तद्वत पुरुषप्रधान व्यवस्था स्त्रियांना जखडून ठेवून तिचे शोषण करते. यासाठी स्त्रियांनी स्वतःच स्वतःच्या हक्क-अधिकारासाठी आणि आत्मसन्मानासाठी रस्त्यावर उतरले पाहिजे. हाती शस्त्र घेतले पाहिजे असे पेरियार रामास्वामीना वाटते.

समाजात सर्वत्र पसरलेली अंधश्रद्धा स्त्रियांच्या अधोगतीचे सर्वात मोठे कारण आहे. स्त्रियांमधला अंधविश्वास दूर केल्यास जन्माला येणारी नवी पिढी विज्ञानवादी आणि बुद्धिप्रामाण्यवादी बनेल. म्हणून समाजाला

अज्ञानाच्या अंधःकारातून बाहेर काढायचे असेल तर सर्वप्रथम स्त्रियांना ज्ञानाच्या वाटेवर घेऊन जाणे आवश्यक आहे, असे पेरियार रामास्वामी यांचे मत आहे. त्यांनी बालविवाहास विरोध केला असून विधवा-पुनर्विवाह, आंतरजातीय विवाहाचे समर्थन केले आहे. आवडीच्या जोडीदाराबरोबर लग्न करण्याचे अनुमती दिली तर समाजातील ९० टक्के वेश्या व्यवसाय बंद होईल, असे त्यांना वाटते. स्त्रीमुक्तीच्या मार्गातील आणखी एक अडसर म्हणजे प्रसूती होय. पुरुषावर असे कोणतेच ओझे नसते. त्यामुळे तो स्त्रीशिवाय जगू शकतो. परंतु गर्भधारणा ही अशी गोष्ट आहे की, त्यावेळी तिला पुरुषाचा आधार घ्यावा लागतो. सहाजिकच पुरुषी वर्चस्वाला आणखी उत्तेजन मिळते. म्हणून स्त्रियांच्या वास्तविक मुक्तीसाठी त्यांना बाळंतपणाच्या वेदनादायी कर्तव्यापासून पूर्णपणे मुक्त केले पाहिजे, असे सडेतोड विचार पेरियार रामास्वामी यांनी व्यक्त केले आहेत.

संदर्भ साधने

१. पेरियार रामास्वामी यांची गाजलेली भाषणे, अनु. भीमराव सरवदे, समता प्रकाशन, नागपूर, पाचवी आवृत्ती, २०१४
२. पेरियार के प्रतिनिधी विचार, संपा. प्रमोद रंजन, द मार्जिन लाइज, वर्धा/दिल्ली, प्रथम संस्करण, २०१६
३. पेरियार ई. वी. रामास्वामी नायकर, व्यक्तित्व विचार एवं सामाजिक क्रांती, अनु. दयाराम जैन, बहुजन कल्याण प्रकाशन, लखनऊ, १९७१
४. ई. वी. रामास्वामीपेरियार : दर्शक-चिंतक और सच्ची रामायण, वी. गीता, फॉरवर्ड प्रेस, नई दिल्ली